

Трегубова І.М., Трегубов Д.Г.

НЕОБХІДНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ АДАПТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЛЮДИНИ

Актуальність розвитку адаптивних здібностей людини обумовлюється інтенсифікацією усіх процесів життя, відповідно до постіндустріальної стадії розвитку суспільства. Таке суспільство є інформаційним, тому знання і інформація є вкрай необхідними; головний конфлікт виникає між знанням та некомпетентністю (а не між підприємцем та робітником). Професійний розподіл заступає класовий, сфера послуг переважає сферу виробництва, але теж потребує високої освіти [1]. Сучасний стан суспільства потребує від людини знань, вміння орієнтуватися в потоці інформації, внутрішнього і зовнішнього динамізму, врівноваженості, комунікабельності, професіоналізму, компетентності. На наш погляд людина буде більш корисною на робочому місці, успішною в житті та на роботі, якщо буде мати відповідні здібності до адаптації. Будемо розглядати такий напрямок ширше ніж соціалізацію [2]: не створення можливостей для ефективної

участі у соціальному житті, а створення можливостей для адаптації у суспільстві в широкому колі внутрішніх, зовнішніх умов та обставин, що швидко змінюються.

Становлення людини визначається адаптивною діяльністю предметно- та духовно-практичного напрямків. Внутрішні та зовнішні зміни повинні викликати в людини позитивну, продуктивну тривожність. Адаптація людини – це процес початку розвитку, збереження станів фізичного, духовного, соціального, професійного благополуччя на основі фізичних, духовних, інтелектуальних, освітніх змін у людині, як реакція до вимог природи або суспільства. Стану людини з розвинутою здібністю до адаптації властиві менші внутрішні зусилля та час досягнення стану адаптованості, більша ефективність процесу адаптації за рахунок достатнього когнитивного ресурсу та функціонального надлишку. Чим швидше людина переведе невідому задачу в конструктивний напрямок пошуку шляхів вирішення, тим швидше буде досягнутий стан адаптованості. Процес адаптації це низка ситуацій малого та великого вибору. Причому найважливішим є – чи зробила людина в ситуації вибору власне відкриття, відпрацювала за схемою, обрала продуктивний напрямок пристосування або імітативний, чи нерішуче завмерла. Учнівська молодь зіткається з проблемами адаптації при вступі до навчального закладу, протягом навчання, дорослішання, збільшення об'єму знань, вмінь, при переході між навчальними закладами, при випуску у “великий світ”. Проаналізуємо, яку освіту отримує людина у школі та вищих навчальних закладах (ВНЗ) і як це відповідає проблемам, з якими зіткаються випускники.

Молода людина потрапляє у світ соціальних інститутів, боротьби за соціальний та економічний статус, бюрократії, експлуатації людини людиною, обману, ймовірних крадіжок, бандитизму... Все це вимагає вміння захищати власні інтереси. Тому людина у процесі адаптації у суспільстві повинна бути активною (але активність людини ще не означає наявність адаптації).

З огляду на те, що стану адаптованості властив емоційний комфорт, впливає необхідність вміння задовільнятись малим, зберігати внутрішню рівновагу, але й бачити можливості для духовного і матеріального розвитку. Успішність та емоційна стабільність людини визначається не лише рівнем її знань, вмінь, навичок, здібностей – але й духовним та фізичним здоров'ям. З розвитком техніки людина все

менше рухається, фізичний розвиток нібито стає непотрібним, відбувається природна адаптація до таких умов. Тобто природна адаптація не завжди є корисною, людина сама повинна вміти зберігати внутрішню рівновагу.

Адаптованість людини до професійних та суспільних умов існування визначається компетентністю, розумінням себе та іншої людини, вмінням будувати, прогнозувати, аналізувати власну кар'єру, рівнем емоційно-вольових та соціально-комунікативних здібностей [3]. Духовність людини тісно пов'язана з поняттям культури. В той же час, культура – це сукупність небіологічних засобів людської діяльності, необхідних для адаптації. За час еволюційного розвитку людини виник новий вид адаптаційної діяльності – пізнавальна, який визначається допитливістю, спостережливістю, інтелектуальними здібностями. Чомусь зі зростанням дитини менша увага приділяється розвитку інтелектуальних та творчих здібностей. У ВНЗ цим взагалі не займаються – нібито майбутнім науковцям це не знадобиться. В той же час, хоча у школі програма складена так, нібито готують вчених за всіма напрямками водночас, вхідний зріз знань у ВНЗ дає погані результати.

Загальною рисою впровадженого зараз процесу навчання є орієнтація на набуття учнем знань, вмінь та навичок. Цей процес виявляється затеоретизованим та відірваним від практичних умов. Теоретичне розуміння, як правило, не супроводжується власним відкриттям (інтеріоризацією) та не звільняє від страху перед практичним застосуванням знань. Психологічна підготовка в школі та ВНЗ до умов існування у суспільстві майже відсутня. Тому, навіть якщо учень за такої системи навчання отримав не лише добрі відмітки, але і добрі знання, це не визначає успішності процесу адаптації у суспільстві. І навпаки, людина, яка майже не отримала шкільної освіти в житті виявляється успішною.

Немає необхідності намагатись шляхом навчання вирішити всі майбутні проблеми учня. Є небезпека надати готові схеми рішення проблем, створити відчуття уявної адаптованості, що у нестандартних ситуаціях призведе до помилок. Але навчити бачити, не боятись проблему, мати здібності до її розв'язання можливо і необхідно. В школі це доцільно робити на загальноосвітньому та загальносоціальному рівні, у ВНЗ – на загальнонаучному та загальнопрофесійному рівні.

Підсумовуючи вище сказане, можна виділити здібності та вади, які

необхідно розвивати в людини за ступенем значимості: 1. Духовне здоров'я. 2. Соціальна грамотність. 3. Емоційна та психічна рівноваженість. 4. Розвинуті творчі здібності. 5. Загальноосвітня (загальнопрофесійна) обізнаність. 6. Розвинутий інтелект. 7. Комп'ютерна компетентність. 8. Фізичне здоров'я. 9. Розвинута комунікабельність. 10. Технічна компетентність. 11. Сенсорна чутливість.

Відповідно можна виділити необхідні шляхи розвитку та результат виховання здібностей людини до адаптації: 1. Естетичне, гуманістичне, культурне виховання. Мужність, цілеспрямованість, толерантність, адекватність дій. 2. Знання соціальних інститутів. Вміння захищати власні інтереси. 3. Розслаблення, медитація, концентрування, споглядання. Здатність при необхідності відокремлювати волю, думки, емоції, дії одне від одного. 4. Розвиток творчих здібностей. 5. Виховання відкритості пізнанню, спостережливості. Набуття достатнього обсягу знань для професійної відповідності. 6. Розвиток розумових здібностей. 7. Оволодіння комп'ютерною грамотністю. 8. Виховання пластики, координації, міцності. Основи самозахисту, здорового харчування. 9. Комунікативні психологічні тренінги. 10. Оволодіння принципами побудови та функціонування технічних засобів. 11. Увага до дрібного. Розвиток зіра, нюху, слуху, смаку, інтуїції, “дворукості”.

Література:

1. Фукуяма Фр. Кінець історії // Вопросы философии. 1990, №3.
2. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації. – К.: Віра інсайт, 2000. – 444 с.
3. Ілляшенко Т. Про готовність дітей до шк. навчання // Поч. шк.. – 2002. - №3. - с.69 – 72.